

Profesor Stanisław Nawrocki – życie i działalność naukowa

Profesor urodził się 2 XI 1925 r. w Parzynie, wsi leżącej na Ziemi Ostrzeszowskiej. Rodzicami St. Nawrockiego byli Władysław i Agnieszka z d. Noculak.

Profesora charakteryzowało zamiłowanie do nadania każdej rzeczy właściwego jej miejsca i znaczenia, rzetelność, uczciwość, niebywała pracowitość, rzadko spotykane aż tak umiejętne wykorzystanie każdej minuty. Perfekcyjnie łączył obowiązki służbowe związane z zarządzaniem Oddziału i Archiwum z pracą naukową. Nie przypominam sobie Profesora siedzącego beczynnym. W trakcie przerw w pracy, przy herbacie, uczył się języków obcych, czytał artykuły, a przy tym zawsze znalazł czas dla swoich podwładnych. Mieliśmy codzienny komfort obcowania z autorytetem, fachowcem znajdującym rozwiązanie każdego problemu, człowiekiem otwartym również na nasze pomysły. Codziennie rano każdy pracownik był przyjmowany przez Szefa w jego gabinecie. Profesor sprawdzał tryb i merytoryczną stronę załatwienia spraw, a wręczając sprawy nowe, proponował konkretny sposób ich załatwienia. Każdy z pracowników Archiwum mógł liczyć na życzliwe wysłuchanie i rzetelne potraktowanie. Pamiętamy organizowane dla nas lekcje czytania gotyku, które odbywała się w gabinecie dwa, trzy razy w tygodniu. Profesor nie godził się na marnowanie czasu pracy – codziennie, dając spóźnialskim kilkuminutowy cień szansy, sprawdzał listę obecności. Ojcowskim tonem, pełnym zatroskania pytał delikwentów o przyczyny późniejszego dotarcia do pracy. No cóż, mieszkając przez kilkadziesiąt lat przy ul. Szewskiej, nie znał porannych kłopotów wynikających z funkcjonowania komunikacji publicznej.

Profesor świetnie zdawał sobie sprawę z tego, że wiele w życiu można osiągnąć właściwie gospodarując swoim czasem, nie szcędząc sił i stale rozwijając umiejętności. Często przypominając historię z końca wojny, kiedy cudem uniknął śmierci chciał uświadomić nam wagę każdego darowanego dnia. Profesor zawsze był bardzo zainteresowany przeżyciami innych, ciekawy świata, cenił sobie bezpośrednio kontakty z ludźmi, przy czym nie wartościował swoich rozmówców według stopni i tytułów - ważne były doświadczenia życiowe, walory serca i rozumu. Profesor lubił zapraszać do swojego gabinetu co ciekawszych klientów Pracowni Naukowej, szczególnie gości zagranicznych. Starał się rozmawiać w ich języku ojczystym. Profesor deklarował w ankietach personalnych znajomość języka angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego. Znał łacinę, tłumaczył teksty z języka hiszpańskiego i języków skandynawskich. Te kontakty często

przechodziły w bliższą znajomość, wieloletnią wymianę korespondencji, odwiedzanie Profesora jak bliskiego, dobrego znajomego.

Profesora cechowała niezwykła skromność. Nie rozgłaszał swoich sukcesów. O większości z nich dowiadaliśmy się od osób trzecich. Tak np. było z nadaniem w 1991 r. tytułu profesora zwyczajnego czy otrzymaniem zaszczytnych odznaczeń państwowych.

Profesor pracę zawodową rozpoczął jeszcze jako student w 1947 r. w Magistracie Miasta Poznania na stanowisku referenta. W Archiwum Państwowym w Poznaniu rozpoczął swoją karierę zawodową jako stypendysta w roku 1949. Nakazem pracy z dnia 21 czerwca 1951 r. został skierowany do pracy w Ministerstwie Oświaty - Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie i zatrudniony w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu na etacie archiwisty. Przeszedł wszystkie szczeble kariery zawodowej. W 1958 r. został kierownikiem Oddziału Informacji i Udostępniania Materiałów Archiwalnych. Po śmierci dyrektora Jana Szajbla przez kilka miesięcy 1973 i 1974 r. pełnił obowiązki dyrektora Archiwum. W 1977 r. został powołany na stanowisko wicedyrektora. Z tego stanowiska odszedł na emeryturę w grudniu 1995 r., dalej pracując jako konsultant naukowy. Ostatni raz był w Archiwum w lipcu 2000 roku.

Profesor uczestniczył w organizowaniu sieci archiwalnej na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej. Swoje doświadczenia w tym zakresie opisał w wydanym w 1987 r. w t. 83 "Archeionu" artykule zatytułowanym: " Działalność państwowej służby archiwalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych". Jako przedstawiciel strony polskiej brał udział w rewindykacji archiwaliów polskich zagrabionych przez Niemców i ZSRR.

Wieloletni, bezpośredni kontakt ze źródłami archiwalnymi, niezwykła pracowitość i umiejętne zorganizowanie warsztatu badawczego zaowocowały olbrzymią spuścizną ponad 400 publikacji. Ich listę zamieszczono w publikacji „Archiwistyka i regionalizm” wydanej przez Instytut Historii UAM w Poznaniu w 1995 r. z okazji 70 urodzin.

Profesor w swojej pracy naukowej skupił się na kilku podstawowych tematach:

- historia Wielkopolski XIX i XX wieku,
- archiwistyka
- informacja naukowa
- edycja źródeł.

Dorobek naukowy Profesora został przedstawiony przez znakomitych autorów w kilku publikacjach. Nie chcąc popełniać plagiatu przedstawię najważniejsze z Jego dokonań naukowych. Już pierwsze zainteresowania Profesora skupiały się wokół dziejów Wielkopolski w XIX i XX wieku. Praca magisterska napisana w 1951 r. pod kierunkiem prof.

Janusza Pajewskiego poświęcona była nauczycielom wielkopolskim w czasie Wiosny Ludów. Praca doktorska napisana pod pieczę prof. Władysława Rusińskiego to „Rozwój kapitalizmu w rolnictwie wielkopolskim w latach 1793-1865 na przykładzie majątku lwóweckiego”. Inne publikacje poświęcone temu okresowi historycznemu dotyczyły rozwoju wsi, sprawom chłopskim, niektórym gałęziom przemysłu. Profesor dał się poznać jako regionalista. Spod jego pióro wyszło kilka monografii miast wielkopolskich: Kępna, Ostrowa Wlkp., Ostrzeszowa, Swarzędza, Środy Wlkp. Ważnym przyczynkiem dla historiografii rodzinnych stron była wydana w 1997 r. publikacja poświęcona Kobylej Górze. Dowodem silnego przywiązania do małej ojczyzny był aktywny udział w Towarzystwie Przyjaciół Ziemi Ostrzeszowskiej, członkom którego czasami organizował zebrania w Archiwum.

Profesor w swojej pracy dużo uwagi poświęcił wydarzeniom II wojny światowej. Podstawą uzyskania stopnia doktora habilitowanego w 1967 r. była praca zatytułowana: „Hitlerowska okupacja Wielkopolski w okresie zarządu wojskowego. Wrzesień-październik 1939 r.”. W wyniku opracowania wielu zespołów archiwalnych wytworzonych w okresie okupacji Profesor napisał kilka prac i artykułów poświęconych niemieckiemu aparatowi represji.

Bogate doświadczenie zawodowe wynikające z gromadzenia, opracowania i udostępniania materiałów archiwalnych dało podstawy do uczestnictwa w wielu zespołach badawczych i komisjach działających przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych. W latach 1979-1997 był członkiem Rady Archiwalnej i jej stałym konsultantem do spraw metodycznych. Był członkiem Komisji Archiwalnej Oceny Dokumentacji oraz Komisji Kwalifikacyjnej dla pracowników naukowych, zatrudnianych w sieci archiwów państwowych.

W latach 1981-1984 przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu "Tek Archiwalnych".

Jako przedstawiciel Polski uczestniczył w 1991 r. w obradach Międzynarodowej Rady Archiwalnej i w 1997 r. w posiedzeniu jej Sekcji Edukacji i Szkolnictwa. Opiniował dla potrzeb Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych programy nauczania studentów archiwistyki na polskich uniwersytetach.

W czasie swojej pracy był aktywnym członkiem Komisji Metodycznej, działającej przy Archiwum Państwowym w Poznaniu. Swoim bogatym doświadczeniem zawodowym i wciąż wzbogacaną wiedzą teoretyczną dzielił się z archiwistami na łamach czasopism naukowych, szczególnie Archeionu. Wiele uwagi poświęcał problemom archiwów zakładowych, brakowaniu dokumentacji niearchiwalnej, nazewnictwu archiwalnemu, opracowaniu różnorodnych materiałów archiwalnych oraz kierunkom rozwoju archiwistyki i

archiwoznawstwa. Często na łamach Archeionu publikowane były tłumaczone przez Profesora artykuły z fachowych czasopism zagranicznych (angielskie, amerykańskie, hiszpańskie, francuskie, niemieckie, szwedzkie, duńskie). Na ich bazie napisał szereg artykułów poświęconych organizacji i funkcjonowaniu archiwów w różnych krajach, kierunkom rozwoju archiwistyki praktycznej i jako dyscypliny nauki.

Był autorem wielu referatów przygotowywanych na zebrania naukowe, które odbywały się w Archiwum. Ich problematyka była bardzo bogata. Omawiał w nich opracowane przez siebie zespoły archiwalne, zagadnienia metodyki archiwalnej, prezentował efekty licznych podróży służbowych i uczestnictwa w wielu konferencjach międzynarodowych.

Bardzo szybko docenił możliwości, jakie daje rozwój technik komputerowych. Pracownicy Archiwum pamiętają Profesora wyjmującego z szafy komputer ZX Spektrum i magnetofon kasetowy, na którym to sprzęcie powstawały zarysy bazy AZAK stosowanej przez długie lata (oczywiście modernizowanej) w nadzorze archiwalnym. Profesor był zwolennikiem opracowania dla całej sieci archiwów państwowych jednolitego systemu baz komputerowych. W czasie wyjazdów służbowych do wielu krajów Europy Profesor posiadał wiedzę o możliwościach stosowania nowych metod informatycznych i dostrzegał konieczności zastosowania ich w polskich archiwach.

W 1971 r. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych powierzył Profesorowi kierowanie ogólnopolskim zespołem "Informatyka i archiwa", któremu przewodniczył do przejścia na emeryturę. Owocem tych zainteresowań były dwie książki: "Tezaurus archiwistyki" wydanej w 1984 r. i "Komputer w służbie archiwalnej" wydanej w 1985 roku. Efekty prac zespołu Profesor przedstawił w t. 83 Archeionu z 1987 roku.

Profesor przez wiele lat był pracownikiem naukowym uniwersytetów poznańskiego i toruńskiego, gdzie prowadził zajęcia ze studentami bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz historii ze specjalizacją archiwalną. Był promotorem i recenzentem wielu prac naukowych.

Profesor był również powszechnie znanym społecznikiem. Angażował się w prace wielu instytucji, organizacji i stowarzyszeń. Od 1981 r. pełnił obowiązki przewodniczącego Komisji Informacji Naukowej Poznańskiego Oddziału PAN. Brał czynny udział w działalności naukowej Instytutu Zachodniego i Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Był wiceprezesem Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Poznaniu. W latach 1983-1999 sprawował prezesurę Zarządu Towarzystwa

Miłośników Miasta Poznania i jak wcześniej wspomniałam, był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Ostrzeszowskiej.

Za swe zasługi dla kraju i miasta został uhonorowany licznymi odznaczeniami, dyplomami i pismami gratulacyjnymi. Otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, 3 Odznaki Honorowe- Miasta Poznania, Za Zasługi dla Województwa Poznańskiego, Za Zasługi dla Archiwistyki.

Profesor był od 1965 r. członkiem założycielem Poznańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. W kadencji 1968-1970 pełnił funkcję skarbnika. Na zebraniu Zarządu Oddziału w dniu 26 stycznia 1970 r. zaproponowano kandydaturę Profesora na przewodniczącego Zarządu, w miejsce ustępującego Jana Szajbla. Funkcję tę sprawował do 1993 roku. W tym czasie zebrania Zarządu odbywały się średnio 10 razy w roku. Kilka razy w roku odbywały się także zebrania ogólne Oddziału. Często były one organizowane poza budynkiem Archiwum. Ich uczestnicy zwiedzając różne instytucje naukowe (biblioteki, muzea, ośrodki badawcze, wyższe uczelnie) i większe zakłady pracy, zapoznawali się z ich działalnością, a szczególnie z organizacją i funkcjonowaniem archiwów zakładowych.

Profesor aktywnie uczestniczył w pracach Zarządu Głównego SAP, którego był członkiem w kadencjach 1988-1993 i 1993-1997. Był także członkiem Sądu Koleżeńskiego w kadencji 1970-1973.

Profesor dr hab. Stanisław Nawrocki zmarł 21 listopada 2000 r., w dniu 24 listopada został pochowany na cmentarzu przy ul. Jasna Rola w Poznaniu.

Jolanta Niezborala